

MATTHAEUS PRAETORIUS

DELICIAE
PRUSSICAE,
oder
PREUSSISCHE
SCHAUBÜHNE

•
Vierter Band
•

7. Buch
•

CHRONICUM ECCLESIASTICUM PRUSSORUM

Herausgegeben von I. LUKŠAITĖ

Unter Mitarbeit von

V. GERULAITIENĖ,

J. KILIUS, T. VETEIKIS

LII
LEIDYKLA

Vilnius 2011

MATAS PRETORIJUS

PRŪSIJOS
ĮDOMYBĖS,
arba
PRŪSIJOS
REGYKLA

•
Ketvirtas tomas
•

VII knyga
•

PRŪSŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

*Parengė I. LUKŠAITĖ
bendradarbiaudama su
V. GERULAITIENE,
J. KILIUMI, T. VETEIKIU*

LII
LEIDYKLA

Vilnius 2011

TURINYS

PRATARMĖ (<i>Ingė Lukšaitė</i>)	5
VORWORT (<i>Ingė Lukšaitė</i>)	6

<i>Ingė Lukšaitė</i> , MATO PRETORIJAUS PRŪSIJOS ĮDOMYBIŲ SEPTINTOJI KNYGA PRŪSŲ BAŽNYČIOS KRONIKA	7
<i>Ingė Lukšaitė</i> , DELICIAE PRUSSICAE VON MATTHÄUS PRÄTORIUS. SIEBTES BUCH CHRONICUM ECCLESIASTICUM PRUSSORUM	27

PAGRINDINIŲ SKELBIMO NUOSTATŲ PAPILDYMAS	49
ERGÄNZUNGEN ZU DEN GRUNDSÄTZEN DER EDITION	52

MATTAEUS PRAETORIUS. CHRONICUM ECCLESIASTICUM PRUSSORUM MATAS PRETORIJUS. PRŪSŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

<i>Vorrede</i> . An den Hochgeschätzten Leser	68
<i>Pratarmė</i> . Didžiai branginamam skaitytojui	69

<i>Das Siebende Buch</i> . VON DER CHRISTLICHEN RELIGION IN PREUSSEN 74	
<i>Septintoji knyga</i> . APIE KRIKŠČIONIŲ RELIGIJĄ PRŪSIJOJE	75

Daß Erste Capittel. Vom Ursprung der Christlichen Religion

Pirmas skyrius. Apie krikščionių religijos kilmę

Daß 2te Capittel. Von denen Anderen heiligen Männern, so Preussen
zu bekehren sich bemühet

Antras skyrius. Apie kitus šventus vyrus, kurie stengėsi atversti prūsus

Daß 3te Capittel. Von dem Vertrag zwischen dem Orden und einigen
Provinzien in Preussen wegen der Christlichen Religion

Trečias skyrius. Apie Ordino ir kai kurių Prūsijos žemių sutartį
dėl krikščionių religijos

<i>Daß 4te Capittel.</i> Von der Fundation der vier Bistümer in Preussen	126
<i>Ketvirtas skyrius.</i> Apie keturių vyskupijų įkūrimą Prūsijoje	127
<i>Daß 5te Capittel.</i> Helt in sich den Catalogum der Bischöff in Ermelandt, wie sie nach einander gefolget	140
<i>Penktas skyrius.</i> Pateikiamas Varmės vyskupų sąrašas pagal metus	141
<i>Daß 6te Capittel.</i> Hält in sich den Catalogum der Culmischen Bischöffe Im Culmischen Bistumb ist gewesen	152
<i>Šeštas skyrius.</i> Pateikiamas Kulmo vyskupų sąrašas	153
<i>Daß 7de Capittel.</i> Handelt von den Pomesanischen Bischöffen	160
<i>Septintas skyrius.</i> Pasakojama apie Pamedės vyskupus	161
<i>Daß 8te Capittel.</i> Von den Samlandischen Bischöffen	168
<i>Aštuntas skyrius.</i> Apie Sembos vyskupus	169
<i>Daß 9de Capittel.</i> Von dem Cujavischen Bistumb	172
<i>Devintas skyrius.</i> Apie Kujavijos vyskupiją	173
<i>Daß 10de Capittel.</i> Was sonsten Merckwürdiges von dem Preus-/sichen Bischöffen zu wissen von nöthen	182
<i>Dešimtas skyrius.</i> Kas dar nepaprasto žinotina apie Prūsijos vyskupus	183
<i>Daß 11te Capittel.</i> Von deren Mancherley Secten, die in Preussen gewesen	200
<i>Vienuoliktas skyrius.</i> Apie įvairias sektas, buvusias Prūsijoje	201
<i>Das 12te Capittel.</i> Von dem Lutherthumb, und waß sich anfangs zugetragen	228
<i>Dvyliktas skyrius.</i> Apie liuteronybę ir kas vyko jai pradėjus plisti	229
<i>Daß 13de Capittel.</i> Von dem Osiandrismo	256
<i>Tryliktas skyrius.</i> Apie osiandrizmą	257
<i>Daß 14. Capittel.</i> Von den wieder ersetzten Bistümmern im Hertzoglichen Preussen, und waß da vorgangen	326
<i>Keturioliktas skyrius.</i> Apie atkurtas vyskupijas Prūsijos Kunigaikštystėje ir kas ten vyko	327
<i>Daß 15de Capittel.</i> Waß nach den abgeschafften Bistümmern in Kirchen-Sachen im Hertzogth[umb] Preussen vorgefallen, biß auff den Movianischen Streit	362
<i>Penkioliktas skyrius.</i> Kaip klostėsi bažnytiniai reikalai Prūsijos Kunigaikštystėje panaikinus vyskupijas iki ginčo su Movijumi	363
<i>Daß 16de Capittel.</i> Von dem Streit des Licentiat Movii mit Doct[or] Mislenta, / D. Behm und andern Unwesen, und was werender Zeit in Kirchen-sachen in dem Fürstl. Preussen vorgefallen	372

<i>Šešioliktas skyrius.</i> Apie licenciato Movijaus ginčą su daktaru Mislenta, daktaru Behmu ir kitais piktavaliais ir kaip tuo metu klostėsi Bažnyčios reikalai Prūsijos Kunigaikštystėje	383
<i>Daß 17de Capittel.</i> Vom Latermannischen undt Dreyerianischen Streit und was daneben in Churfürstl. Preussen in Kirchen-Sachen vorgangen	414
<i>Septynioliktas skyrius.</i> Apie Latermanno ir Dreyerio ginčą ir kaip klostėsi kiti bažnytiniai reikalai Prūsijos Kunigaikštystėje	415
<i>Daß 18. Capittel.</i> Von den Geistlichen Persohnen, undt dann auch von den Kirchen im Churfürstl. Preussen	526
<i>Aštuonioliktas skyrius.</i> Apie dvasininkus ir bažnyčias Prūsijos Kunigaikštystėje	527
<i>Daß 19. Capittel.</i> Waß im Ermelandischen Bistumb in Staaths undt Religions-Sachen sich begeben	534
<i>Devynioliktas skyrius.</i> Kaip religiniai dalykai klostėsi Varmės vyskupijoje	535
<i>Daß 20. Capittel.</i> Waß in Elbing der Religion halber passiret?	538
<i>Dvidešimtas skyrius.</i> Kaip religiniai dalykai klostėsi Elbinge?	539
<i>Daß 21ste Capittel.</i> Von den Reformirten in Elbing, dero Syncre-/tismo undt dem Gymnasio	552
<i>Dvidešimt pirmas skyrius.</i> Apie reformatus Elbinge, jų sinkretizmą ir gimnaziją	553
<i>Daß 22ste Capittel.</i> Waß sich in Braunßberg und sonst in Erme-ländischen in Religions-Sachen zugetragen	566
<i>Dvidešimt antras skyrius.</i> Kaip bažnytiniai reikalai klostėsi Braunsberge ir apskritai Varmėje	567
<i>Daß 23ste Capittel.</i> Waß im Culmischen Bistumb zun Zeiten des Lutherthumbs in Kirchen Sachen vorgangen	576
<i>Dvidešimt trečias skyrius.</i> Kaip bažnytiniai reikalai liuteronybės laikais klostėsi Kulmo vyskupijoje	577
<i>Daß 24ste Capittel.</i> Waß in Thorn in Kirchen Sachen vorgelauffen	598
<i>Dvidešimt ketvirtas skyrius.</i> Kaip bažnytiniai reikalai klostėsi Torne	599
<i>Daß 25te Capittel.</i> Vom Colloquio Charitativo zu Thorn	626
<i>Dvidešimt penktas skyrius.</i> Apie Torno karitatyvinį kolokviumą	627
<i>Daß 26te Capittel.</i> Waß in Pom[m]erellischen Stifft von Lutheri Zeiten an (ausserhalb Dantzig) in Religions- oder Kirchen-Sachen vorgefallen ...	654
<i>Dvidešimt šeštas skyrius.</i> Kaip religiniai reikalai klostėsi M. Pomeranijos vyskupijoje (už Dancigo sienų) nuo Lutherio laikų	655

<i>Daß 27ste Capittel. Was in Dantzig bey der Glaubens</i>	
Verenderung vorgangen	660
<i>Dvidešimt septintas skyrius. Kaip keitėsi protestantų tikėjimas Dancige</i> ...	661
<i>Daß 28ste Capittel. Von der Reformirten ihren Auffwachs undt</i>	
Abnehmen in Dantzig	702
<i>Dvidešimt aštuntas skyrius. Apie reformatus, jų gausėjimą ir</i>	
mažėjimą Dancige	703
<i>Daß 29ste Capittel. Waß wegen der P[atres] Jesuiten und sonsten in</i>	
Sachen der Römisch-Catholischen in Dantzig vorgangen	730
<i>Dvidešimt devintas skyrius. Kaip Dancige klostėsi tėvų jėzuitų</i>	
bei kiti Romos katalikų reikalai	731
<i>Daß 30ste Capittel. Waß mit M. Rathman, M. Statio, M. Nicolai</i>	
Arrianern, wie auch waß mit den Mennonisten und Quackern	
nach der Zeit vorgelauffen	736
<i>Trisdešimtas skyrius. Kas vėliau atsitiko magistrui Rathmanui,</i>	
magistrui Statijui, magistrui Nicolajui, arijonams, menonitams	
ir kvakeriams	737
DALYKINIAI KOMENTARAI (<i>Ingė Lukšaitė</i>)	781
Septinta knyga. <i>Prūsų bažnyčios kronika</i>	781
TRUMPINIMAI	833
Ženkilai	838
Literatūros trumpinimai	839
ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS	843
RODYKLĖS	
Asmenvardžių rodyklė	849
Geografinių vardų ir etnonimų rodyklė	880
Bažnyčių, tikėjimų ir religinių bendruomenių rodyklė	900